

A pénzügyi kultúra vizsgálata a középiskolás diákok körében

Összefoglalás: A dolgozat célja a középiskolás tanulók pénzügyi kultúrájának vizsgálata, koncentrálna a pénzügyi ismereteikre, attitűdjeikre és pénzügyi magatartásukra. A kutatás elméleti részében a pénzügyi kultúra fogalmának különböző megközelítései, a pénzügyi attitűd jellemzői, valamint a pénzügyi nevelés jelentősége kerül bemutatásra hazai és nemzetközi szakirodalom alapján. A kutatás online kérdőív segítségével valósult meg, amelyet 216, elsősorban nagyváradi középiskolás diák töltött ki. A kutatás hat hipotézis mentén vizsgálta a tanulók pénzügyi tudatosságát, a nemek, az évfolyam, a lakóhely és a családi háttér szerepét, valamint a pénzügyi ismeretek elsődleges forrásait. Az eredmények azt mutatják, hogy a diákok többsége fontosnak tartja a megtakarítást és a pénzügyi tudatosságot, rendszeresen félretesz jövődelméből, valamint pénzügyi ismereteit elsősorban a szülőkől szerzi. A vizsgálat arra is rámutat, hogy a családi háttér jelentős hatással van a pénzügyi tudatosság kialakulására, míg a nemek és a lakóhely között nem mutatható ki lényeges különbség. A kutatás eredményei alátámasztják a pénzügyi nevelés fontosságát, és hangsúlyozzák az iskola, valamint a család együttes szerepét a tudatos magatartás kialakításában pénzügyek terén.

Kulcsszavak: Pénzügyi kultúra, pénzügyi tudatosság, középiskolások.

Abstract: The present research focuses on the financial literacy of high school students. Despite the fact that a lot of research has been done on the financial culture of young people, this interesting and complex topic has not shown any spectacular progress. There are a number of methods for measuring financial literacy, which have been used in several studies. In this research, through the example of high school students from two schools in Oradea, we try to draw a synthetic picture on this topic, using the available research results and research tools, to summarize the available knowledge on young people's financial literacy, to compile a measurement tool to examine the level of students' financial literacy, culture and attitudes.

* Partiumi Keresztény Egyetem

Email: csuryagota@yahoo.com

ORCID: 0009-0000-2402-2173

In terms of methodology, we relied on secondary data to compile a questionnaire to collect primary data, which we administered online with students. We then present the research hypotheses and summarise what we currently know about young people's financial literacy based on secondary data and previous research. We assumed that our young students save their income and found that more than half of secondary school students do so. Our second hypothesis looked at the difference between men and women and found that there is no significant difference between the financial culture of the sexes. In terms of financial literacy, we thought that young people learn financial literacy mainly from their parents, and this hypothesis was confirmed, as 56% of students learn financial literacy from their parents. Financial literacy is stronger among students in the upper classes than in the lower classes, a hypothesis that has not been confirmed. We thought that there was no significant difference between urban and rural students in terms of financial awareness, this was confirmed. Our last hypothesis that there is a significant relationship between family financial status and financial awareness was not confirmed.

Keywords: Financial culture, financial knowledge, high school students.

Bevezetés

A pénzügyi kultúra napjainkban egyre fontosabb szerepet tölt be mind az egyének, mind a társadalom életében. A pénzügyi döntések a mindennapok részévé váltak, legyen szó megtakarításról, hitelfelvételről, befektetésekről vagy a rendelkezésre álló jövedelem tudatos felhasználásáról. A megfelelő pénzügyi ismeretek hiánya jelentős kockázatot jelenthet az egyének pénzügyi biztonságára, ezért kiemelten fontos, hogy a fiatalok már középiskolás korban elsajátítsák a felelős pénzgazdálkodás alapjait. A pénzügyi tudatosság kialakítása nemcsak az egyéni jólétet segíti elő, hanem hosszú távon hozzájárul a gazdaság stabil működéséhez is.

A kutatás célja a középiskolás tanulók pénzügyi kultúrájának vizsgálata. Arra keresi a választ, hogy milyen pénzügyi ismeretekkel rendelkeznek a fiatalok, milyen attitűdök jellemzik őket, milyen szerepet játszik a család és az iskola a pénzügyi szemléletük kialakulásában, valamint milyen tényezők befolyásolják pénzügyi döntéseiket.

A dolgozat első része a pénzügyi kultúra elméleti hátterét mutatja be, ezt követi a korábbi kutatások áttekintése, majd az empirikus vizsgálat módszertanának és eredményeinek ismertetése. A dolgozat végén a kutatás legfontosabb következtetései kerülnek összegzésre.

A pénzügyi kultúra fogalma

A pénzügyi kultúra fogalma az elmúlt évtizedekben egyre nagyobb figyelmet kapott mind a tudományos kutatásokban, mind a gazdaságpolitikai döntéshozatalban. Ennek egyik oka, hogy a pénzügyi piacok fejlődése és a pénzügyi termékek sokszínűsége egyre magasabb szintű pénzügyi felkészültséget követel meg a lakosságtól.

A kultúra általánosságban egy közösség által elfogadott értékek, normák, ismeretek és viselkedési minták összessége. A pénzügyi kultúra ennek speciális területe, amely magában foglalja mindazokat az ismereteket, készségeket, attitűdöket és viselkedési formákat, amelyek segítségével az egyének képesek felelős pénzügyi döntéseket hozni [1].

A Magyar Nemzeti Bank meghatározása szerint a pénzügyi kultúra olyan pénzügyi ismeretek és készségek összessége, amelyek lehetővé teszik az egyének számára a szükséges információk felismerését, értelmezését és tudatos felhasználását döntéseik során. A nemzetközi szakirodalomban Atkinson és Messy hangsúlyozzák, hogy a pénzügyi kultúra nem csupán tudást jelent, hanem a megfelelő pénzügyi magatartás és attitűd kialakulását is magában foglalja [2].

Hung és munkatársai szerint a pénzügyi kultúra több egymással összefüggő elemből épül fel. Ezek közé tartozik a pénzügyi fogalmak ismerete, a pénzügyi folyamatok megértése, a megszerzett tudás gyakorlati alkalmazása, valamint a megalapozott döntések meghozatalának képessége. Ebből következik, hogy a pénzügyi kultúra nem egyetlen képességet jelent, hanem egy komplex kompetenciarendszert [3].

A szakirodalomban ugyanakkor nincs teljes egyetértés a fogalom pontos meghatározásában. Huston rámutatott arra, hogy számos kutatás nem különíti el egyértelműen a pénzügyi kultúrát és a pénzügyi tudást. A pénzügyi tudás elsősorban az ismeretekre koncentrál, míg a pénzügyi kultúra ennél jóval szélesebb fogalom, amely a pénzügyi viselkedést és a döntések mögött álló attitűdöket is magában foglalja [4].

Ennek megfelelően a pénzügyi kultúra fejlesztése nem korlátozódhat kizárólag az ismeretátadásra. Legalább ilyen fontos a tudatos pénzügyi gondolkodás, a hosszú távú tervezés, a megtakarítási hajlandóság és a felelős pénzügyi döntések ösztönzése. A megfelelő pénzügyi kultúrával rendelkező egyének képesek felmérni saját pénzügyi helyzetüket, megtervezni kiadásait, kezelni megtakarításait, valamint felismerni a különböző pénzügyi termékek előnyeit és kockázatait. Ez nemcsak az egyéni pénzügyi biztonságot növeli, hanem hozzájárul a gazdaság stabilabb működéséhez is [5].

[1] Kotler P.–Keller K. L. (2008): *Marketingmenedzsment*. Budapest: Akadémiai.

[2] Magyar Nemzeti Bank (2008): *Együttműködési megállapodás a pénzügyi kultúra fejlesztés területén*. Budapest: Magyar Nemzeti Bank és Pénzügyi Szervezetek Állami Felügyelete. Retrieved from Magyar Nemzeti Bank. <https://www.mnb.hu/letoltes/0415mnbpszafmegallpodas-penzugyi-kultura-fejlesztje.pdf>

[3] Hung, A. A.–Parker, A. M.–Yoong, J. (2009): *Defining and Measuring Financial Literacy*. Santa Monica: RAND Corporation.

[4] Huston, S. J. (2010): Measuring Financial Literacy. *The Journal of Consumer Affairs*, 44., (2.), pp. 296–316.

[5] Remund, D. (2010): Financial Literacy Explicated: The Case for a Clearer Definition in an Increasingly Complex Economy. *Journal of Consumer Affairs*, 44., (2.), pp. 276–294.

[6] Lipa, R. (1994): *Introduction to Social Psychology*. California: Brooks/Cole Publishing Company.

[7] Hornyák A. (2013): Pénz, pénz, pénz, avagy a fiatalok pénzügyi kultúrája. *Képzés és Gyakorlat*, 11., (1–4.), pp. 35–47.

[8] Kovács I. É.–Mihály N.–Mészáros A.–Madarász I. (2013): A pénzzel kapcsolatos attitűd és különböző demográfiai változók kapcsolatának vizsgálata magyar egyetemi hallgatók mintáján. *Közgazdász Fórum*.

Pénzügyi attitűd

A pénzügyi kultúra egyik meghatározó eleme a pénzügyi attitűd, amely az egyének pénzhez, megtakarításhoz, fogyasztáshoz és pénzügyi döntésekhez való viszonyát fejezi ki. Az attitűdök jelentős szerepet játszanak a pénzügyi magatartás alakulásában, hiszen meghatározzák, hogy az egyén milyen döntéseket hoz különböző pénzügyi helyzetekben.

Az attitűd fogalmát több szerző is meghatározta. Általánosan elfogadott nézet szerint az attitűd tanult viszonyulás, amely az egyén tapasztalatain, értékrendjén és környezeti hatásain alapul. Három fő összetevője különíthető el: a kognitív elem, amely az ismereteket és meggyőződéseket foglalja magában; az érzelmi elem, amely a pénzügyekhez kapcsolódó érzéseket tükrözi; valamint a viselkedési elem, amely a tényleges pénzügyi döntésekben és cselekedetekben jelenik meg [6].

A pénzügyi attitűd kialakulását számos tényező befolyásolja. Jelentős szerepe van a családi mintáknak, az oktatásnak, a társadalmi környezetnek, valamint a személyes tapasztalatoknak. A fiatalok pénzügyi szokásai gyakran a szülőktől látott viselkedési mintákon alapulnak, amelyek hosszú távon meghatározhatják pénzkezelési gyakorlatukat [7].

A kedvező pénzügyi attitűd jellemzője a tudatos tervezés, a rendszeres megtakarítás, a kiadások nyomon követése és a felelős hitelfelvétel. Ezzel szemben a rövid távú gondolkodás, a túlzott fogyasztás vagy a pénzügyi tervezés hiánya alacsonyabb pénzügyi tudatosságra utalhat. A szakirodalom szerint azok az egyének, akik rendszeresen készítenek költségvetést és átgondolják pénzügyi döntéseiket, általában magasabb pénzügyi kultúrával rendelkeznek [8].

A pénzügyi kultúra szerepe az oktatásban

A pénzügyi ismeretek fejlesztése napjaink oktatásának egyik kiemelt feladatává vált. A pénzügyi piacok folyamatos változása, az elektronikus fizetési rendszerek elterjedése és az egyre összetettebb pénzügyi szolgáltatások szükségessé teszik, hogy a fiatalok már iskolás korban megfelelő pénzügyi ismereteket szerezzenek.

A nemzetközi szervezetek, különösen az OECD, hosszú ideje hangsúlyozzák, hogy a pénzügyi nevelést már az alapfokú és középfokú oktatásban célszerű megkezdeni.

A korai pénzügyi oktatás hozzájárul ahhoz, hogy a fiatalok felelősen kezeljék jövedelmüket, felismerjék a pénzügyi kockázatokat és tudatos fogyasztóvá váljanak [9].

Az OECD által létrehozott International Network on Financial Education (INFE) számos ország számára dolgozott ki ajánlásokat a pénzügyi oktatás fejlesztésére.

A szervezet célja, hogy elősegítse a pénzügyi ismeretek beépítését a nemzeti oktatási rendszerekbe, valamint támogassa a pénzügyi tudatosságot fejlesztő programokat [9].

A pénzügyi oktatás jelentősége különösen a fiatalok esetében nagy, mivel ebben az életkorban alakulnak ki azok a szokások, amelyek később meghatározzák pénzügyi döntéseiket. A zsebpénz kezelése, az első saját jövedelem vagy a bankszámla használata olyan tapasztalatokat jelent, amelyek megfelelő iránymutatással hosszú távon is tudatos pénzügyi magatartást eredményezhetnek [10].

A pénzügyi kultúra fejlesztésének jelentősége

A pénzügyi kultúra fejlesztése különösen a 2008-as gazdasági világválságot követően került a figyelem középpontjába. A válság rámutatott arra, hogy a hiányos pénzügyi ismeretek és a nem megfelelő pénzügyi döntések jelentős szerepet játszhattak a gazdasági problémák kialakulásában [11].

A kutatások szerint a magasabb pénzügyi műveltséggel bíró személyek nagyobb valószínűséggel rendelkeznek megtakarítással, tudatosabban kezelik kiadásait, valamint körültekintőbben választanak pénzügyi termékeket. A pénzügyi kultúra fejlesztése ezért nemcsak egyéni, hanem társadalmi és gazdasági érdek is [12].

A pénzügyi intézmények, az állami szervezetek és az oktatási intézmények egyaránt részt vesznek a pénzügyi ismeretterjesztésben. Magyarországon és Romániában is egyre több olyan program működik, amely a fiatalok pénzügyi tudatosságának növelését tűzi ki célul. Ezek a kezdeményezések hozzájárulnak ahhoz, hogy a fiatalok magabiztosabban hozzanak pénzügyi döntéseket, és felkészültebben lépjenek be a gazdasági életbe. A pénzügyi kultúra fejlesztése ugyanakkor hosszú távú folyamat. Az ismeretek átadása önmagában nem elegendő; fontos a megfelelő attitűdök és viselkedési minták kialakítása is. Ennek érdekében a család, az iskola és a társadalom közös felelőssége, hogy olyan környezetet teremtsen, amely támogatja a tudatos pénzgazdálkodás elsajátítását.

[9] OECD-INFE (2011): *Measuring Financial Literacy: Questionnaire and Guidance Notes for Conducting an Internationally Comparable Survey of Financial Literacy*. Paris: OECD-INFE.

[10] Amagir, A.–Groot, W.–Maassen van den Brink, H.–Wilschut, A. (2018): *A Review of Financial-literacy Education Programs for Children and Adolescents. Citizenship, Social and Economics Education*, 17., (1.).

[11] Kovács, L.–Terták, E. (2016): *Financial Literacy – Theory and Evidence*. Pozsony: Verlag Dashöfer.

[12] Klapper, L.–Lusardi, A.–Panos, G. (2012): *Financial Literacy and the Financial Crisis*. Cambridge: National Bureau of Economic Research (NBER).

[9] OECD-INFE (2011): *Measuring Financial Literacy: Questionnaire and Guidance Notes for Conducting an Internationally Comparable Survey of Financial Literacy*. Paris: OECD-INFE.

[13] Kovács P.–Kosztolcsos A.–Révész B.–Kiss G. D.–Székelyhidi K.–Tulkán, T.–Árva-Tóth, A. (2011): *Középiskolások pénzügyi kultúrájának felmérése – Összefoglaló tanulmány*. Szeged: Econventio Közhasznú Egyesület és Szegedi Tudományegyetem Gazdaságtudományi Kar.

[14] Amagir, A.–Groot, W.–Maassen van den Brink, H.–Wilschut, A. (2018): *A Review of Financial-literacy Education Programs for Children and Adolescents. Citizenship, Social and Economics Education*, 17., (1.).

A pénzügyi kultúra mérési lehetőségei

A pénzügyi kultúra összetett fogalom, amely magában foglalja a pénzügyi ismereteket, a pénzügyi attitűdöt és a pénzügyi viselkedést. Ennek következtében mérése sem egyszerű, mivel egyetlen mérőeszköz önmagában nem képes minden dimenzió teljes körű vizsgálatára. A kutatások ezért többnyire kérdőíves felméréseket alkalmaznak, amelyek a pénzügyi tudás mellett a döntési szokásokat, a megtakarítási hajlandóságot és a pénzügyi magatartást is vizsgálják.

Nemzetközi szinten az OECD által kidolgozott mérési rendszer tekinthető az egyik legismertebb módszernek, amely egységes szempontrendszer alapján értékeli a pénzügyi műveltséget. A vizsgálatok három fő területre koncentrálnak: a pénzügyi tudásra, a pénzügyi viselkedésre és a pénzügyi attitűdre. Az eredmények lehetővé teszik az egyes országok pénzügyi kultúrájának összehasonlítását, valamint a fejlesztendő területek azonosítását [9].

Magyarországon az Econventio Kerekasztal Közhasznú Egyesület által kidolgozott teszt számít az egyik legelterjedtebb mérőeszköznek. A teszt hat témakört ölel fel: általános pénzügyi ismeretek, megtakarítások és befektetések, hitelek, munka világa, biztosítások és nyugdíj, valamint általános gazdasági ismeretek. Az évente ismétlődő felmérések fontos információkat szolgáltatnak a fiatalok pénzügyi felkészültségéről és annak változásáról [13].

A pénzügyi kultúra mérésének egyik legnagyobb kihívása, hogy az ismeretek és a tényleges viselkedés nem mindig állnak összhangban. Előfordulhat, hogy valaki megfelelő pénzügyi tudással rendelkezik, mégsem hoz tudatos pénzügyi döntéseket. Emiatt a kutatások egyre inkább a tudás, az attitűd és a viselkedés együttes vizsgálatára törekednek.

Korábbi kutatások

A pénzügyi kultúra vizsgálata az elmúlt években egyre nagyobb figyelmet kapott, különösen a fiatalok körében. Számos kutatás igazolta, hogy a pénzügyi ismeretek szintje már fiatal korban hatással van a későbbi pénzügyi döntésekre és gazdálkodási szokásokra [14].

Korábbi kutatásunk a Partiumi Keresztény Egyetem hallgatóinak pénzügyi kultúráját vizsgálta online kérdőív segítségével. Az elemzés során 155 értékelhető kérdőívet dolgoztunk fel. A vizsgálat eredményei alapján a közgazdász hallgatók általában jobb eredményeket értek el, azonban más szakok hallgatói között is megjelentek kiemelkedő teljesítmények. A kutatás arra is rámutatott, hogy a családi háttér jelentős hatással van a pénzügyi szokások kialakulására, valamint a hallgatók többsége nem rendelkezik befektetésekkel, és megtakarításait sem fekteti pénzügyi eszközökbe.

A korábbi kutatás eredményei ösztönözték a jelen vizsgálat megvalósítását. Mivel a pénzügyi szokások kialakulása már középiskolás korban megkezdődik, indokoltta vált ennek a korosztálynak a részletesebb vizsgálata. A kutatás célja annak feltárása volt, hogy a középiskolás tanulók milyen pénzügyi ismeretekkel rendelkeznek, milyen forrásokból szerzik ezeket, valamint milyen tényezők befolyásolják pénzügyi tudatosságukat.

A témával kapcsolatban több hazai kutatás is készült. Hornyák Andrea középiskolások körében végzett vizsgálata szerint a tanulók fontosnak tartják a megtakarítást, ugyanakkor a pénzüket leginkább készpénzben tartják, és csak kevesen élnek a befektetések lehetőségével. Hegedűsné és munkatársai kutatása arra mutatott rá, hogy a szülők iskolai végzettsége önmagában nem magyarázza a diákok pénzügyi tudását, ugyanakkor a családi környezet továbbra is meghatározó szerepet játszik a pénzügyi nevelésben [7].

Kovács és Molnár vizsgálatai szerint a középiskolások jelentős része rendszeresen beszél otthon pénzügyi kérdésekről, ami hozzájárul pénzügyi ismereteik fejlődéséhez. A kutatások összességében arra utalnak, hogy a család továbbra is a pénzügyi szocializáció legfontosabb színtere, míg az iskola szerepe még nem éri el a kívánt mértéket [8].

A szakirodalom eredményei alapján megállapítható, hogy a fiatalok pénzügyi kultúrája számos tényező együttes hatásának eredménye. A pénzügyi ismeretek fejlesztésében ezért a családnak, az oktatási intézményeknek és a társadalmi környezetnek egyaránt meghatározó szerepe van.

[7] Hornyák A. (2013): Pénz, pénz, pénz, avagy a fiatalok pénzügyi kultúrája. *Képzés és Gyakorlat*, 11., (1–4.), pp. 35–47.

[8] Kovács I. É.–Mihály N.–Mészáros A.–Madarász I. (2013): A pénzzel kapcsolatos attitűd és különböző demográfiai változók kapcsolatának vizsgálata magyar egyetemi hallgatók mintáján. *Közgazdász Fórum*.

A kutatás célja és hipotézisei

A kutatás célja a középiskolás tanulók pénzügyi kultúrájának feltárása, különös tekintettel pénzügyi ismeretekre, attitűdjeikre és pénzügyi tudatosságukra. Emellett a vizsgálat arra is választ keres, hogy milyen szerepet játszik a családi háttér, az iskola és a demográfiai tényezők a pénzügyi kultúra kialakulásában.

A kutatás online kérdőív segítségével valósult meg. A kérdőív demográfiai kérdéseket, a családi háttérre vonatkozó információkat, pénzügyi attitűdöt vizsgáló állításokat, valamint pénzügyi ismereteket és szokásokat feltáró kérdéseket tartalmazott.

A kutatás során hat hipotézist fogalmaztunk meg:

H1: A tanulók már ebben a korban félretesznek bevételükből, azaz pénzügyi szempontból tudatosan viselkednek.

H2: Férfiak és nők pénzügyi kultúrája között nincs lényeges különbség.

H3: A középiskolások pénzügyi ismereteiket leginkább szülőktől szerzik.

H4: Felsőbb osztályokban erősebb a pénzügyi tudatosság, mint kisebb osztályokban.

H5: A városi diákok és a vidéki tanulók pénzügyi kultúrája között nincs lényeges különbség.

H6: Összefüggés van a család anyagi helyzete és a pénzügyi tudatosság között.

E hipotézisek vizsgálata lehetővé teszi annak feltárását, hogy mely tényezők befolyásolják leginkább a középiskolások pénzügyi kultúráját, valamint milyen területeken indokolt a pénzügyi nevelés további fejlesztése.

A kutatás módszertana

A kutatás célja a középiskolás tanulók pénzügyi kultúrájának, pénzügyi attitűdjének és pénzügyi tudatosságának vizsgálata volt. Az adatgyűjtés online kérdőív segítségével történt a Google Űrlapok alkalmazásával. A kérdőív kitöltése önkéntes és anonim módon zajlott, összesen 216 értékelhető válasz érkezett.

A kutatásban részt vevő tanulók többsége nagyvárosi középiskolákból került ki, de más településekről is érkeztek kitöltések.

A minta nemek szerinti megoszlása közel kiegyensúlyozott volt, a válaszadók valamivel több mint fele fiú, míg közel fele lány volt. A tanulók életkora 15 és 19 év között mozgott, többségük a tizedik évfolyamon tanult. A válaszadók különböző képzési területeket képviseltek, így a kutatás többféle tanulmányi háttérrel rendelkező fiatal véleményét tükrözi.

A kérdőív négy nagy egységből állt. Az első rész demográfiai adatokat tartalmazott, a második a családi háttérre és a pénzügyi helyzet megítélésére vonatkozott. A harmadik rész a pénzügyi attitűdöket és szokásokat mérte fel, míg az utolsó rész a pénzügyi ismeretekkel, a megtakarításokkal és a pénzügyi döntésekkel kapcsolatos kérdéseket foglalta magában. Az attitűdök vizsgálatához ötfokozatú Likert-skálát alkalmaztunk.

Az adatok feldolgozása leíró statisztikai módszerekkel történt. A hipotézisek vizsgálatához a különböző változók közötti összefüggéseket elemeztük, különös figyelmet fordítva a nemek, az évfolyam, a lakóhely és a családi háttér hatásaira.

A kutatás eredményei

A VÁLASZADÓK ÁLTALÁNOS JELLEMZŐI

A kérdőív eredményei alapján a megkérdezett tanulók többsége átlagos vagy jónak ítélte családjának pénzügyi helyzetét, ami viszonylag kedvező anyagi háttérre utal. Saját pénzügyi tudásukat legtöbbször átlagosnak értékelték, míg csak kisebb részüket gondolta úgy, hogy pénzügyi ismeretei kiemelkedőek vagy gyengék. A pénzügyi tudatosság fogalmát a legtöbb tanuló a pénzügyi tervezéssel és a felelős döntéshozatallal azonosította. Szinte valamennyi válaszadó fontosnak tartotta a pénzügyi tudatosságot, ami azt mutatja, hogy a fiatalok tisztában vannak annak jelentőségével.

A PÉNZÜGYI ISMERETEK FORRÁSAI

A kutatás egyik fontos kérdése arra irányult, hogy a középiskolások honnan szerzik pénzügyi ismereteiket. Az eredmények egyértelműen azt mutatták, hogy a család tölti be a legfontosabb szerepet ezen a területen. A tanulók több mint fele a szüleit jelölte meg elsődleges információforrásként.

Az internet szintén jelentős szerepet játszik a pénzügyi ismeretek megszerzésében, ugyanakkor az iskola jóval kisebb arányban jelent meg elsődleges tudásforrásként. Ez arra utal, hogy bár az oktatási intézmények egyre nagyobb hangsúlyt fektetnek a pénzügyi nevelésre, a család továbbra is meghatározó szerepet tölt be a pénzügyi szocializáció folyamatában.

MEGTAKARÍTÁSI SZOKÁSOK ÉS PÉNZÜGYI MAGATARTÁS

A vizsgálat eredményei alapján a tanulók jelentős része már középiskolás korban is rendelkezik megtakarításokkal. Sokan rendszeresen félreteszik bevételeik egy részét, míg mások alkalmanként takarékoskodnak. Ez arra utal, hogy a pénzügyi tudatosság alapvető elemei már fiatal korban is megjelennek.

A válaszadók többsége fontosnak tartja a rendszeres megtakarítást, valamint azt is, hogy váratlan helyzetekre pénzügyi tartalék álljon rendelkezésre. A fiatalok döntő többsége egyetértett abban, hogy a tudatos pénzügyi tervezés hozzájárul a biztonságosabb jövő megteremtéséhez.

A megtakarítások elhelyezésével kapcsolatban megoszlottak a vélemények. A legtöbben a banki megtakarításokat részesítették előnyben, ugyanakkor jelentős azok aránya is, akik továbbra is készpénzben tartják pénzüket. A befektetési lehetőségeket viszonylag kevesen választanák, ami arra utal, hogy ezen a területen további pénzügyi ismeretekre lenne szükség.

HITELHEZ ÉS PÉNZÜGYI KOCKÁZATHOZ VALÓ VISZONY

A hitelfelvétellel kapcsolatban a tanulók többsége bizonytalan volt. Sokan még nem tudják eldönteni, hogy felnőttkorukban élnének-e hitellel, míg kisebb részük teljesen elutasítja ezt a lehetőséget. Ez részben életkori sajátosságnak tekinthető, ugyanakkor arra is utalhat, hogy a hiteltermékekkel kapcsolatos ismeretek még hiányosak.

A válaszok alapján ugyanakkor a tanulók többsége tisztában van a pénzügyi biztonság jelentőségével, és fontosnak tartja a felelős pénzügyi döntéshozatalt.

PÉNZÜGYI ATTITÚDOK

A Likert-skálás állítások elemzése alapján a középiskolások pénzügyi attitűdje összességében kedvező képet mutatott. A válaszadók többsége vásárlás előtt megfontolja, hogy rendelkezik-e elegendő anyagi fedezettel, rendszeresen figyelemmel kíséri saját pénzügyeit, és inkább a megtakarítást részesíti előnyben a felesleges költekezéssel szemben.

Kevésbé egyértelmű eredmény született a pénzügyi önképzés területén. Bár a tanulók egy része érdeklődik a pénzügyi ismeretek iránt, sokan nem foglalkoznak tudatosan pénzügyi tudásuk fejlesztésével. Ez azt jelzi, hogy ezen a területen az iskola és más oktatási programok szerepe tovább erősíthető.

A hipotézisek vizsgálata és értékelése

A kutatás során hat hipotézist fogalmaztunk meg, amelyek a középiskolás tanulók pénzügyi kultúrájának különböző aspektusaira vonatkoztak. A kérdőíves felmérés eredményeinek elemzése lehetővé tette annak megállapítását, hogy a feltételezések milyen mértékben igazolhatók, valamint mely tényezők befolyásolják leginkább a fiatalok pénzügyi tudatosságát.

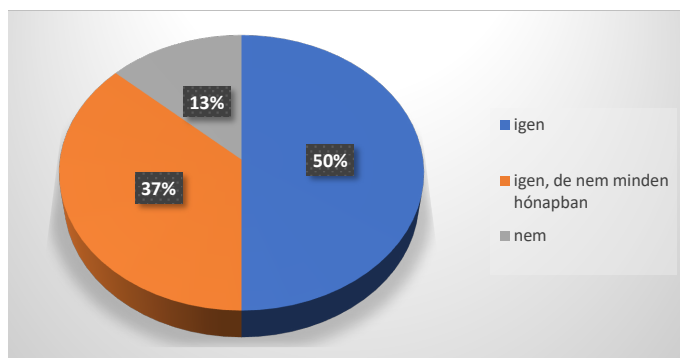
H1: A tanulók már ebben a korban félretesznek bevételükből, azaz pénzügyi szempontból tudatosan viselkednek.

Az első hipotézis abból a feltételezésből indult ki, hogy a középiskolás tanulók jelentős része már fiatal korban is rendelkezik olyan pénzügyi szokásokkal, amelyek a tudatos pénzgazdálkodásra utalnak. A kérdőív eredményei alapján a hipotézis igazolást nyert.

A válaszadók többsége nyilatkozott úgy, hogy bevételéből rendszeresen vagy alkalmanként félretesz, emellett fontosnak tartja a megtakarítást és a pénzügyi tartalék képzését.

A pénzügyi attitűdöt vizsgáló kérdések is ezt támasztották alá. A tanulók többsége vásárlás előtt mérlegeli anyagi lehetőségeit, figyelemmel kíséri pénzügyeit, valamint a hosszabb távú megtakarítást előnyben részesíti az azonnali fogyasztással szemben. Ezek az eredmények arra utalnak, hogy a pénzügyi tudatosság alapjai már középiskolás korban kialakulhatnak.

1. ábra. Szokott félretenni bevételéből? (%)

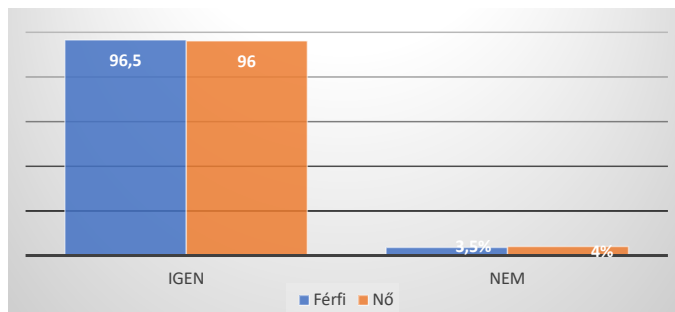

H2: Férfiak és nők pénzügyi kultúrája között nincs lényeges különbség.

A második hipotézis célja annak vizsgálata volt, hogy a nemek között kimutatható-e eltérés a pénzügyi tudatosság tekintetében. Az eredmények alapján csak kisebb különbségek voltak megfigyelhetők a férfi és női válaszadók között, azonban ezek nem voltak olyan mértékűek, hogy általános következtetéseket lehessen levonni. Mindkét csoport hasonlóan fontosnak tartotta a megtakarítást, a pénzügyi tervezést és a felelős pénzkezelést.

A kutatás eredményei tehát alátámasztották a hipotézist, miszerint a pénzügyi tudatosságot ebben a korosztályban nem elsősorban a nem, hanem más tényezők – például a családi háttér vagy a megszerzett pénzügyi ismeretek – befolyásolják.

2. ábra. Fontosnak tartja, hogy az embereknek legyen tartaléka?

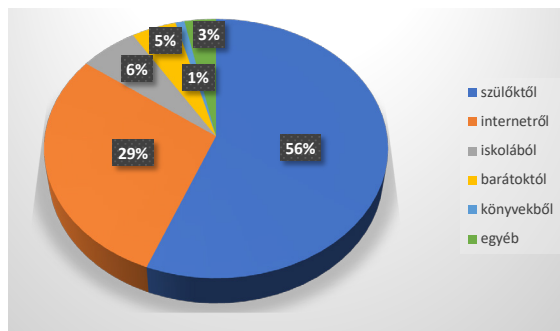

H3: A középiskolások pénzügyi ismereteiket leginkább szülöktől szerzik.

A harmadik hipotézis teljes mértékben igazolódott. A válaszadók többsége a családot, elsősorban a szülőket jelölte meg elsődleges pénzügyi információforrásként. Ez megerősíti a pénzügyi szocializációval foglalkozó kutatások eredményeit, amelyek szerint a pénzügyi szokások és attitűdök kialakulásában a család szerepe meghatározó.

Az iskola ugyan szintén hozzájárul a pénzügyi ismeretek bővítéséhez, azonban a kutatás alapján szerepe jóval kisebb, mint a családi környezeté. Az internet és a közösségi média egyre fontosabb információforrássá válik, ugyanakkor ezek használata nem minden esetben párosul megfelelő szakmai hitelességgel, ezért különösen fontos a kritikus információfeldolgozás fejlesztése.

3. ábra. Honnan van leginkább pénzügyi ismerete?

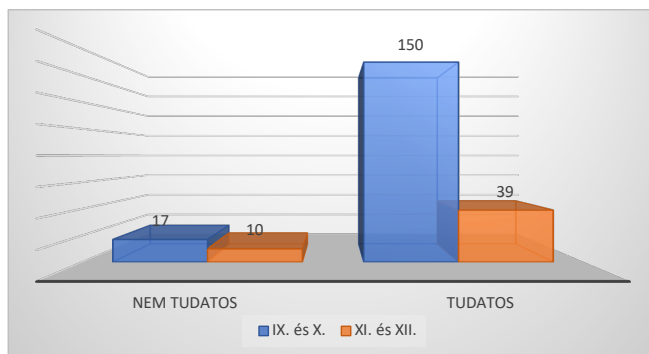

H4: Felsőbb osztályokban erősebb a pénzügyi tudatosság, mint az alábbi osztályokban.

Az elemzés eredményei azt mutatták, hogy a magasabb évfolyamon tanulók általában kedvezőbb eredményeket értek el a pénzügyi tudatosságot mérő kérdésekben. Ennek egyik oka lehet, hogy életkorukból adódóan több gyakorlati tapasztalattal rendelkeznek, gyakrabban kezelnek saját pénzt, illetve hamarabb találkozhatnak olyan pénzügyi döntésekkel, amelyek önálló felelősséget igényelnek.

Bár a különbségek nem minden vizsgált változó esetében voltak jelentősek, az eredmények összességében alátámasztották azt a feltételezést, hogy az életkor és az iskolai előrehaladás kedvezően befolyásolja a pénzügyi kultúra fejlődését.

4. ábra. Tudatosság osztályokra bontva

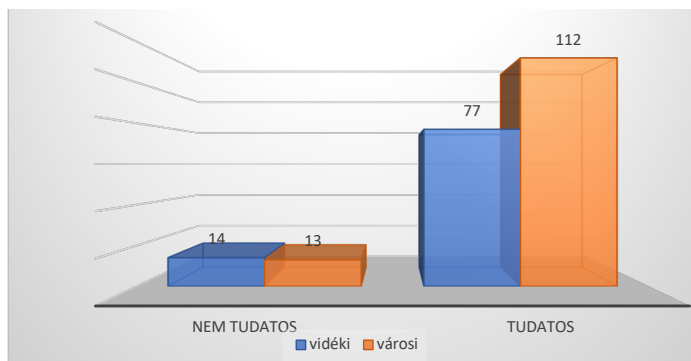

H5: A városi diákok és a vidéki tanulók pénzügyi kultúrája között nincs lényeges különbség.

A kutatás nem mutatott számottevő eltérést a városi és vidéki tanulók pénzügyi tudatosságában. A két csoport hasonló válaszokat adott a pénzügyi attitűdökre, a megtakarítási szokásokra és a pénzügyi ismeretekre vonatkozó kérdésekben.

Ez arra utal, hogy napjainkban a pénzügyi információkhoz való hozzáférés már kevésbé függ a lakóhelytől. Az internet, a közösségi média és az oktatási lehetőségek révén a vidéki tanulók is hasonló információkhoz juthatnak, mint városi társaik.

5. ábra. Tudatosság lakóhely szerint

H6: Összefüggés van a család anyagi helyzete és a pénzügyi tudatosság között.

A hatodik hipotézis vizsgálata során kimutatható a kapcsolat mutatkozott a család anyagi helyzete és a tanulók pénzügyi tudatossága között. Azok a válaszadók, akik kedvezőbb anyagi körülmények között élnek, gyakrabban rendelkeznek megtakarítással, nagyobb önbizalommal értékelik saját pénzügyi ismereteiket, valamint több pénzügyi szolgáltatást ismernek.

Ugyanakkor a kutatás arra is rámutatott, hogy a magasabb jövedelem önmagában nem garantálja a tudatos pénzügyi magatartást. Több szerényebb anyagi háttérrel rendelkező tanuló is kedvező pénzügyi attitűdöt mutatott, ami arra utal, hogy a családi nevelés és a pénzügyi szemlélet legalább olyan fontos tényező, mint a rendelkezésre álló anyagi erőforrások.

A HIPOTÉZISVIZSGÁLAT ÖSSZEGZÉSE

A kutatás során megfogalmazott hat hipotézis közül öt egyértelműen igazolást nyert, míg egy esetében csak részleges megerősítés volt megállapítható. Az eredmények alapján kijelenthető, hogy a középiskolás tanulók pénzügyi kultúráját elsősorban a családi háttér, a pénzügyi szocializáció és a megszerzett gyakorlati tapasztalatok alakítják. A nem és a lakóhely szerepe ezzel szemben kevésbé meghatározó.

Az eredmények összhangban állnak a dolgozat elméleti részében ismertetett hazai és nemzetközi kutatásokkal, amelyek szerint a pénzügyi kultúra nem kizárólag a pénzügyi ismeretek mennyiségétől függ, hanem az attitűdök, a családi minták és a mindennapi pénzügyi döntések együttes hatásának eredménye.

A kutatás ezért megerősíti, hogy a pénzügyi nevelés sikeressége csak a család, az iskola és a társadalmi környezet együttműködésével biztosítható.

Következtetések

A kutatás célja a középiskolás tanulók pénzügyi kultúrájának, pénzügyi attitűdjének és pénzügyi tudatosságának vizsgálata volt. A kérdőíves felmérés eredményei lehetővé tették annak feltárását, hogy a fiatalok milyen pénzügyi ismeretekkel rendelkeznek, milyen forrásokból szerzik ezeket, valamint mely tényezők befolyásolják leginkább pénzügyi magatartásukat. A vizsgálat eredményei összességében azt mutatják, hogy a középiskolások körében már megfigyelhetők a tudatos pénzgazdálkodás alapjai, ugyanakkor több olyan terület is azonosítható, amely további fejlesztést igényel.

A kutatás egyik legfontosabb eredménye, hogy a válaszadók túlnyomó többsége tisztában van a pénzügyi tudatosság jelentőségével. A diákok fontosnak tartják a megtakarítást, a pénzügyi tervezést és a váratlan helyzetekre képzett tartalék szerepét. Ez arra utal, hogy a pénzügyi kultúra alapvető elemei már fiatal korban megjelennek, és a tanulók többsége felismeri a felelős pénzügyi döntések hosszú távú jelentőségét.

Különösen pozitív eredménynek tekinthető, hogy a megkérdezettek jelentős része már rendelkezik megtakarítással, illetve rendszeresen vagy alkalmasszerűen félretesz bevételeiből. Ez arra enged következtetni, hogy a pénzügyi tudatosság nem csupán elméleti ismeretként jelenik meg, hanem a mindennapi pénzügyi magatartásban is megmutatkozik. A megtakarítási hajlandóság ugyanakkor még nem párosul minden esetben megfelelő pénzügyi ismeretekkel, hiszen a tanulók jelentős része továbbra is készpénzben tartaná megtakarításait, és viszonylag kevesen választanának korszerű megtakarítási vagy befektetési lehetőségeket. A kutatás eredményei egyértelműen alátámasztják a család meghatározó szerepét a pénzügyi szocializáció folyamatában. A válaszadók több mint fele a szüleit nevezte meg elsődleges pénzügyi információforrásként, míg az iskola és más források jóval kisebb szerepet kaptak.

[15] Lusardi, A.– Mitchell, O. S. (2007): Baby Boomer Retirement Security: The Roles of Planning, Financial Literacy and Housing Wealth. *Journal of Monetary Economics*, Amsterdam.

Ez azt mutatja, hogy a pénzügyi kultúra kialakulásában továbbra is a családi környezet gyakorolja a legerősebb hatást. A szülők pénzügyi szokásai, értékrendje és döntései mintául szolgálnak a fiatalok számára, ezért a pénzügyi nevelés nem korlátozódhat kizárólag az oktatási intézményekre.

Ugyanakkor az eredmények arra is rámutatnak, hogy az iskola szerepe jelenleg kisebb annál, mint amit a pénzügyi nevelés fontossága indokolna. A válaszadók csupán kis része tekintette az iskolát elsődleges pénzügyi tudásforrásnak. Ez felhívja a figyelmet arra, hogy szükség lenne a pénzügyi ismeretek nagyobb hangsúlyú és gyakorlatiasabb beépítésére a középiskolai oktatásba.

Nem elegendő kizárólag elméleti ismeretek átadása; olyan gyakorlati feladatokra, esettanulmányokra és hétköznapi pénzügyi döntési helyzetekre is szükség van, amelyek elősegítik a tudatos pénzügyi magatartás kialakulását.

A hipotézisek vizsgálata alapján megállapítható, hogy a kutatásban megfogalmazott feltételezések többsége igazolást nyert. A tanulók jelentős része tudatosan takarékoskodik, a család meghatározó szerepet tölt be a pénzügyi ismeretek átadásában, valamint kimutatható a kapcsolat a család anyagi helyzete és a pénzügyi tudatosság között. A nemek és a lakóhely szerinti különbségek ugyanakkor nem bizonyultak jelentősnek, ami arra utal, hogy a pénzügyi kultúrát sokkal inkább a szocializációs folyamatok és az egyéni tapasztalatok befolyásolják, mint a demográfiai tényezők.

Az eredmények összhangban állnak a hazai és nemzetközi szakirodalomban megfogalmazott következtetésekkel. A kutatás megerősíti Lusardi és Mitchell, valamint az OECD vizsgálatainak megállapításait, amelyek szerint a pénzügyi tudatosság kialakulásában kiemelkedő szerepet játszik a korai pénzügyi nevelés, a családi háttér és a megfelelő pénzügyi ismeretek megléte. A jelen kutatás ugyanakkor arra is rámutat, hogy a pénzügyi tudatosság fejlesztése nem érhet véget az alapvető ismeretek átadásával, hanem a pénzügyi attitűd és a tudatos döntéshozatal fejlesztésére is hangsúlyt kell helyezni [15].

A kutatás gyakorlati jelentősége abban rejlik, hogy hozzájárulhat a középiskolai pénzügyi nevelési programok továbbfejlesztéséhez. Az eredmények felhasználhatók olyan oktatási programok kidolgozásában, amelyek nagyobb hangsúlyt fektetnek a mindennapi pénzügyi döntésekre, a megtakarítási lehetőségekre, a hitelfelvétel kockázataira és a digitális pénzügyi szolgáltatások biztonságos használatára. Emellett a szülők bevonása is fontos lehet, hiszen a kutatás alapján egyértelműen látható, hogy a család szerepe meghatározó a fiatalok pénzügyi szemléletének formálásában.

A kutatásnak természetesen vannak korlátai is. A minta elsősorban nagyváradai középiskolák tanulóiból állt, ezért az eredmények nem tekinthetők reprezentatívnak minden romániai vagy magyarországi középiskolásra. További korlátot jelent, hogy az adatgyűjtés önkitöltős kérdőív segítségével történt, így a válaszok a kitöltők szubjektív megítélését tükrözik. Ennek ellenére a vizsgálat átfogó képet ad a részt vevő tanulók pénzügyi kultúrájáról és értékes alapot biztosít további kutatások számára.

A jövőben érdemes lenne a kutatást nagyobb, reprezentatív mintán megismételni, valamint összehasonlítani különböző régiók, iskolatípusok vagy országok eredményeit. Emellett célszerű lenne vizsgálni a digitális pénzügyi szolgáltatások, az online bankolás, a mobilfizetés és a pénzügyi technológiák hatását is a fiatalok pénzügyi tudatosságára, hiszen ezek napjaink pénzügyi környezetének meghatározó elemei.

Összegzőként megállapítható, hogy a középiskolások pénzügyi kultúrája kedvező irányba fejlődik, azonban a pénzügyi nevelés további erősítése továbbra is indokolt. A család és az iskola együttműködése, valamint a korszerű, gyakorlatorientált pénzügyi oktatás hozzájárulhat ahhoz, hogy a fiatalok felkészültebb, tudatosabb és felelősebb pénzügyi döntéshozókká váljanak.